

АДАПТАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СЕРЕД УКРАЇНСЬКИХ УЧНІВ-ВПО ДО НОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Олена Ковальчук – докторка педагогічних наук, професорка, Національний університет харчових технологій (м. Київ), olenok@ukr.net

Тетяна Медіна – кандидатка соціологічних наук, доцентка, кафедри філософії та культурології, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, medina.tetiana@gmail.com

Війни та збройні конфлікти виникають протягом всієї історії людства, вони спричиняють величезні страждання та переміщення населення. Питання внутрішнього переміщення осіб стало однією з найбільших глобальних проблем сучасності. Повномасштабне вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року спричинило найшвидшу кризу переміщення. Ця міграційна хвиля є найбільшою з часів Другої світової війни. Станом на квітень 2024 року, «...фактична чисельність ВПО в Україні складає 3 548 000 осіб. Повернулися до свого звичного місця проживання 4 734 000 осіб» [1, с. 12].

Науковою проблемою, яка висвітлюється в цих матеріалах, є труднощі процесу адаптації до нового освітнього середовища серед дітей-ВПО шкільного віку в Україні, які були змушені змінити місце проживання.

Дані, представлені в аналітичних звітах та дослідженнях науковців, вказують на погіршення процесу адаптації внутрішньо переміщених дітей. На це впливає низка факторів:

- зростає кількість дітей шкільного віку (5–17 років), які стали внутрішньо переміщеними особами через військовий конфлікт або насильство (у липні 2023 р. офіс Управління Верховного комісара ООН у справах біженців зафіксував 1 мільйон таких дітей на території України [2]. Ці цифри дещо занижені, оскільки багато дітей вважаються зниклими через брак даних);

- більшість цих дітей не мають доступу до якісної, безпечної та інклюзивної освіти через дискримінацію, фінансові, правові бар'єри та відсутність безпеки.

Для полегшення адаптації до навчального процесу учнів з числа ВПО МОН запропонувало закладам освіти в 2022/2023 та 2023/ 2024 навчальних роках проводити навчання в одному з таких режимів: очному, дистанційному чи змішаному. Проте не всі заклади освіти були готові надавати послуги у формі дистанційної освіти особам, які тривалий час перебували в окупації. Взнаки далися відсутність технічних засобів для онлайн-навчання, надання психологічної допомоги та підтримки.

Для виявлення освітніх проблем інтеграції школярів з числа внутрішньо переміщених осіб у закладах освіти України влітку 2023 року за сприяння Української асоціації

дослідників освіти та за фінансової підтримки Європейської асоціації дослідників освіти було проведено емпіричне дослідження «Європейський учень в Європі та Україні: соціальна адаптація внутрішньо та зовнішньо переміщених школярів середньої ланки навчання в умовах війни». Метод дослідження – глибинні інтерв'ю, здійснені онлайн; відбір респондентів відбувався методом «снігової кулі». Цільовими групами були школярі-ВПО, батьки учнів-ВПО, які проживають після переїзду в п'яти містах України – Дніпрі, Києві, Вінниці, Чернівцях, Львові, Одесі, а також вчителі закладів середньої освіти, які мають у своїх класах учнів з числа ВПО. У цій публікації наведено результати глибинних інтерв'ю, проведених серед 20 учнів-ВПО, які внаслідок війни переїхали до більш безпечних міст України. Автори щиро вдячні за увагу європейської освітянської спільноти до проблем в освітній галузі, з якими зіткнулись українські громадяни внаслідок повномасштабного вторгнення росії до України.

Згідно отриманих результатів, у половини учасників дослідження залишились родичі на окупованій території. Одна респондентка зазначила, що спілкування з ними не відбувається внаслідок того, що вони є прибічниками «руського мира». У інших респондентів спілкування відбувається раз на тиждень.

Серед переліку проблем, які були найскладнішими для учнів після переїзду на нове місце проживання, були зазначені такі, як ускладнена можливість спілкування, адаптація до нового класного колективу, інформація про руйнування житла на попередньому місці проживання.

Стратегії поведінки щодо влаштування до школи після переїзду на нове місце проживання в сім'ях учнів відрізнялись. Більшість учнів почали відвідувати місцеві школи впродовж перших двох тижнів після переїзду, незначна частина з них до кінця навчального року навчалась онлайн, а з першого вересня перейшла до місцевих шкіл. Можна припустити, що частина батьків не вірила у довготривалість воєнних дій, розраховуючи на швидке повернення назад.

Форма навчання більшості учнів була змішаною, лише респонденти, які проживають в Дніпрі та Одесі, повністю навчалися онлайн.

За словами учнів, вони не стикаються з проблемами в школі. Лише респондент, який проживає у Вінницькій області, зазначив нерозуміння діалектної мови в сільській школі, а також відсутність порозуміння з однокласниками на початку навчання в новій школі.

Всі учні зазначили, що не мали проблем з мовою навчання, оскільки вони навчалися українською до початку повномасштабного вторгнення. Також відсутні проблеми в спілкуванні з однокласниками.

Усі опитані підкреслювали, що мають добрі стосунки з вчителями, які ставляться до них, як і до інших учнів. Оцінювання їхніх знань об'єктивне. Лише одна учениця зазначила, що в новій школі має нижчі оцінки, ніж у попередній.

Допомога в адаптації до нової школи полягала в підтримці з боку класних керівників. Усі учні заперечили наявність психологічної підтримки в школі, двоє зауважили, що вона не потрібна.

На питання щодо спілкування з друзями з попереднього місця проживання відповіді поділилися порівну: якщо клас розпався, більшість учнів виїхала за кордон, то спілкування не відбувається. Якщо триває навчання онлайн, спілкування продовжується. *«Хтось залишився в Україні, хтось поїхав за границю. У мене залишилися друзі в приватних чатах поодиночі зі мною. Однокласниці через те, що я не ходжу з ними в школу, не писав кожного разу в групу «добрий ранок», взяли і видалили з групи мене. У приватному спілкуванні розмовляємо, переписуємося, все нормально».*

У всіх респондентів з'явилися нові друзі на новому місці проживання.

Забезпечення комплексної підтримки учнів-ВПО є важливим аспектом гарантії їхньої успішної адаптації до нового освітнього середовища.

Підсумовуючи, маємо зазначити, що проведене дослідження свідчить про те, що освітня адаптація внутрішньо переміщених дітей в Україні стає складним завданням через надзвичайно серйозні виклики, що виникають внаслідок російської військової агресії.

Список використаної літератури

1. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні опитування загального населення. IOM Ukraine, Internal Displacement Report. Round 16. June 2024. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf
2. UNHCR. Refugee Data Finder. URL: <https://www.unhcr.org/global-trends>